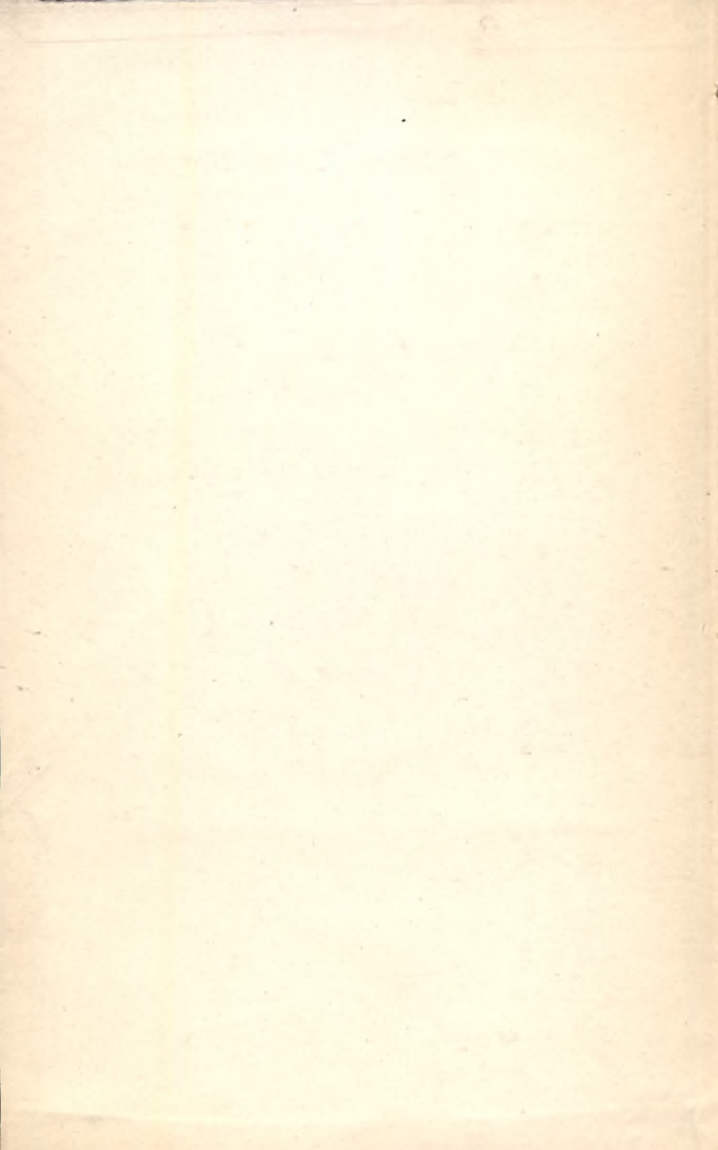

09.45 He 51 t

Pap.

Helliggeistes Kirke.

fortellig beskrevet

af

KØBENHAVNS
MAGISTRAT.

Frederik Chaarup,

Statsraad.

Kjøbenhavn i Februar 1841.

Trykt, for Udgiveren, hos J. Schneider & M. C. Werner.

Koster 12 Rtbl.

Indhold.

	Side
Kirkens Historie og Beskrivelse	1.
Historiemaler A. Müller's Maleri, forestillende Luther paa Nigsbagen i Worms	3.
Epitaphier og Monumenter i Kirken og i Ligkapellet	4.
Kirkens Taarn	7.
Hvad horer til Menigheden?	7.
Præsterne	8.

09.45

He 51

L

2126

Helliggeists Kirke*).

Helliggeists-Kirke (templum sancti spiritus), ikke Helliggiests-Kirke (templum sanctorum hospitum), hvilket sidstnævnte Navn er brugt af Mogle, saasom af Er. Pontoppidan, i hans Marm. Danica, og i hans Annal. (dog af ham i hans Orig. Havn. p. 161 tilbagefaldt), ligger paa nordre Side af Bimmelskæftet; er blandt Stadens Sognekirker den mindste, som og den ældste. Den har i ældre Tider været en Kloster-Kirke, ser de Munkes, der bære Navn af Duebrødre (fratres ordinis spiritus sancti).

*) Om denne Kirke, dens Indskrifter, Historie etc. see *Resenii* inscript. p. 116—142, — *E. Pontoppidans* Marm. Danica p. 87-91. — *E. Pontoppidans* Orig. Havn. p. 160. 273, 318. — *Thurah's* Havn. hod. p. 251-257. — *Thurah's* Vitruv. I. p. 68-70 med 4 Kobb. — *Danffe Atlas* II. 140-141. — *Hofmans* Fundats-Samling IX. 212-238. — *Holds* Kjøbenh. Bestr. S. 50-62. — *Jonges* Kjøbenh. Bestr. I. 338-366. — *Nyerups* Kjøbenh. Bestr. 548-49.

Dette Duebrodre — ogsaa kaldet Helligaands —
 Kloster — blev stiftet af Kong Waldemar den
 Tredie og hans Datter Margrethe samt siden
 feroget af Dronning Christine, som Enke efter
 Kong Hans. Munkene havde en flyvende Due
 i deres Vaaben, og man seer endnu en saadan
 Due udhuggen i Steen, og forgyldt blandt denne
 Kirkes Portals Pirater. Kirken er allerforst
 bygget 1169. Efter Reformationen blev den i
 Kong Christian den 3des Tid, Aar 1537, an-
 ordnet at være en ordentlig Sognkirke i Staden,
 isteden for St. Clemens Kirke i Rattesund, der
 da blev nedbrudt, og af hvis Menighed en Del
 nu blev anvist her at holde deres Gudstjeneste.
 I Aaret 1582 anvendte Rigets Hofmester Chri-
 stopher Walchendorf Meget af sine egne
 Midler paa Kirkens Forbedring, og lod et Taarn
 ved samme opbygges. Sildigere, i Aaret 1594,
 blev et smukt og zirligt Spir opført. 1613
 blev, paa Kong Christian den 4des Befostning,
 et Sangværk opsat i Taarnet, bestaaende af 19
 Sangklokker, hvilket Værk, hver Halvs og Hel-
 Time, Dag og Nat, spillede et Vers af en Kirke-
 psalme. Første Juledag 1613 begyndte det at
 spille første Gang. Da den store Ildbrand, der
 overgik Staden i Oktober 1728, havde bespændt
 Kirken rundt omkring, stillede Kirkens Organist
 dette Sangværk til at spille Psalmen: Bredeu
 din afvend, Herre Gud! af Naade etc. og Sang-
 værket spillede det femte Vers, da Spiret stod
 fuld Brand og svingrede til Nedfald.

Ved denne Ildbrand blev Kirken ødelagt;

men i kort Tid igjen opbyggt. Imidlertid holdt Menigheden sin Gudstjeneste i Holmens Kirke. Den første Prædiken i den igjen ny opbygte Kirke blev heldt d. 30 Nov. 1732, da Kirken blev indviet af Biskop Dr. Worm.

Kirkens sydlige Side imod Vimmelskafte er 176 Fod lang, dens Højde til Taget 44 Fod, men til Tagryggen 82 Fod, dog over Choret ikkun 64 Fod til Tagryggen.

Dens Portaler ere overblevne Stykker af Kirkens forrige Prydelser forend Branden.

Dens Altar er af norsk Marmor, og har i ældre Tider staaet i Kjøbenhavns gamle Residensslots Kapel, men da dette Slot 1731 blev nedbrudt, under Opbyggelsen af Helliggeistes Kirke, blev det hertil skænket, dog bleve to Marmors piler til Alteret, og to fritstaaende Billeder, samt to siddende Billeder af hvid italiensk Marmor i naturlig Lægemsstørrelse tilbageholdte, og først nogle Aar sildigere, af Kong Frederik 5te, skienket Kirken.

Paa den nordlige Væg ved Opgangen til Choret er anbragt et skönt Maleri, skænket Kirken i Marts 1837 af den kjøbenhavnske Kunstforening. Det forestiller Luther paa Rigsdagen i Worms. Man ser den unge Keiser, da 21 Aar gammel, siddende under en Thronhimmel i en Lænestol, som staaer paa en med rodt Klæde belagt Estrade, hvorfra Trappetrin føre ned til Gulvet. Luther, som da endnu var Augustiner Munk, har Kunstneren tænkt sig i det Dieblig, da han har endt sin herlige Tale, og siger: her

staaer jeg; jeg kan ikke andet, Gud hjælp mig! Amen! Ved højre Side staaer hans hæftige Modstander, Dr. Joh. v. Eck, der før Salen havde spurgt Luther, om han vilde tilbagefalde sin Lære eller ikke? Han er iført et hvidt Bevandt. En Salvfreds af anseete og mægtige geistlige og verdslige Herrer omgiver Hovedpersonerne. I samme sees Frederik den vise, Kurfyrste af Sachsen, der længe havde næret Velvillie mod Luther; ved hans Side den unge Landgreve Philip af Hessen, som begejstret horte paa Salen. Længst til Højre i Billedet sidder den gamle ærværdige Hertug Erik af Brunsvig, som, uden at dele Luthers Anskuelser, sendte ham en Solvkaude med Gimbecker Ol til at gværge sig med efter Salen, hvilket rørte Luther saa meget, at han udbragte Ønsket, at Gud vilde tænke paa Hertugen i hans sidste Time, et Ønske Hertugen med Taknemlighed erindrede paa sit Dødsleje. I Forgrunden til Venstre sidder den pavelige Nuntius i en Kænestol, og betragter med Stolthed og Bitterhed den kjække Augustiner=Munk. Paa et under en gothisk Svelving anbragt Pulpitur staa en Del Personer, der see ned paa hvad der foregaaer. Kunstneren, Dr. N. Müller, har i det Hele søgt at giengive i Maleriets Hovedfigurer den Portraitlighed og de Costumer, han, efter de Hjælpeskilder, der vare ham til Raadighed, kunde anbringe. (Dansk Kunstblad 1ste B. Nr. 6. 3 B. Nr. 5.) For Ildbranden 1728 saae man i denne Kirke mange Epitaphier og Sten=Monumenter

med latinske og danske Indskrifter, hvilke da bleve ødelagde. Mange adelige og berømte Embedsmænd, Magistratspersoner og formuende Borgere med Familier havde her deres Hvilesteder, under skjønne Monumenter, som vare opsatte over dem, dels i Choret, dels i Kirken. Blandt de Familier, som her havde deres Begravelser, nævnes: de Braher, Brocker, Wilder, Rosenvinger, Urner, Overpræsident Hans Mansen, Grevinde Griffenfeld og fl.*).

Ved Kirkens vestre Ende ligger et langt, hvelvet Ligkapel. Bygningen, en Levning af det forhen ommeldte Helligaands Kloster, var i Begyndelsen bleven brugt til Sygestue. Siden blev et convictorium regium her anlagt af Kong Christian den 3die, hvor 20 fattige Studenter nødde fri Spisning to Gange daglig. I dette Kloster bevaredes Universitets-Bibliotheket i en del Aar fra 1539, men omsider blev denne Klosterbygning i Aaret 1651 indrettet til et Begravelses- eller Ligkapel, og til saadant Brug højtideligen indviet den 3 August s. A. ved en Prædiken, ligesom det første Lig i dette Kapel blev indsat den 17 Juni 1652. I hin store Ildbrand blev det bevaret ubeskadiget af Ildens Luer. Man seer nu (1841. Jan.) i dette skjønne Kapel (der trænger højstigen til en Reparation, saasom i Henseende til Gulv, Vinduer etc.) nogle Mindetavler og Monumenter, af hvilke her næv-

*) Mange af Indskrifterne ere bevarede hos Nesen og Jonge; l. c.

nes: 1) Hofmaler og Forgylder Christian Peter Getreuer og Hustrue, fød Marie Riis, hvis rige Velgjorenheds Stiftelser ere usorglemmelige Minder om dem. 2) over Peter Naagaard, der var første Deputeret i det danske Cancellie, og hans Hustrue, fødte Bolette Sophie Hersleb. 3) over Mathias Cunding's Hustrue, fødte Agnete Cunding, † 9 Marts 1779. 4) Over Bogtrykker Hopfner. 5) Over Blytækkermester Schneider. I Kirkens indre Gang er et af Wiedewelt udført, paa en Ville opsat, lidet Marmormonument, som den i vort Lands indre Historie mærkelige Frederik Adam Müller lod sætte over sin Hustrue, Frue Marthe Sophie Garboe, † 1780. (Jonge S. 359).

Uden for Kirken op til den sydlige Væg ere tre Marmortavler ved Siden af hinanden opsatte over Familien Einde's Begravelsessted. Indskriften paa den vestligste er følgende: „Her ligger Arved Christian Einde, fød i Norge 1683. Jeg var betroet, uden at stille Borgen for mig, Folkets og Landets Penge i 43 Aar, og efterlod mig hverken Midler eller Gjæld.“

Den anden Marmortavle er over Gabriel Einde, fød Aar 1715. Tjente i 48 Aar tre Konger og blev her nedsat 1791. (See Litter. Per.)

Den tredie er over Konrad Daniel Einde, fød i Kjøbenhavn d. 21 Jan. 1751, dod d. 16 Sept. 1826, som Statsraad og R. af Obreg. „Jeg var“ — staaer paa Mindetavlen — „betroet (ligejom min her i denne Grav ned-

lagte Fader og Farfader) Kongens og Landets Penge, i 56 Aar, og efterlod min Kone, Juliane Charlotte Puscher, og 6 Børn, den med hende modtagne Formue."

Til Dobefonden hører et Solv=Dobesad, 121 Fod vægtig, givet 1682 af Hans Nielsen, Assessor i Commerce=Kollegiet, og Hustru Christine Røbring, over hvis Begravelsessted er en Indskrift paa en Sten paa den udbvendige Kirkemur.

I Choret er en Uyskrone, under hvilken et Uhrværk, som baade viser og slaaer Kvarteers og Fuldsflag, er indfattet, skænket 1750 af Væger Christian Drevitz.

Da man ved Kirkens Gjenopbyggelse efter Branden 1728 fandt Taarnets tilbagestaaende Mure saa svage, at man ikke vilde vove at betynde dem med et stort Spir, som Kirken forhen havde haft, saa fik Taarnet kun en liden Kuppel eller Opsats. Taarnmuren er 116 Fod høj. Til Vægtergangen er 128 Fod, til Flojstangen 181 Fod, Flojstangen er 20 Fod; og altsaa den hele Højde 201 Fod.

Kirkens Patronat har Kjøbenhavns Magistrat.

Til Menigheden hører: I. fra ældre Tider den Del af Staden, som indeslutes af Vinierne og indeholder Gaderne fra Amagertorv, Hjørnet af Sviboplads til Loveapotheket, hele Vimmelstafstet og Nygade paa begge Sider, Nydskenstræde paa begge Sider, Læderstræde paa venstre Haand fra Nydskenstræde, Kompagnistræde, Na-

bøløs paa højre Haand, Stranden om til Kalleboderne, Raadhuusstræde, Ny- og Sammelstov til Klædeboderne paa højre Haand, og Skindergadens samme Side til Kjobmagergaden, denne Gades højre Side til store Helliggeiststræde, igjennem samme paa højre Haand til lille Helliggeiststræde, Trompetergangen, Lovstræde, Ulfeldtsplads, Keisergaden, Koffegaden, Graabroderstræde, Klosterstræde, Badstuestræde, Knabrostræde, Magstræde, Snaregaden, Brolæggerstræde. II. Ifølge Kongl. Reskr. 24 Dec. 1804 (bekjendtgjort ved Magistr. Plak. af 11 Jan. 1805) blev, ved Fordelingen af den til den nedlagte St. Nikolai Kirke forhen hørende Menighed, henlagt til Helliggeists Kirke: den østre Side af Naboløs, Vejer- og Bragebøds Kanal ved Stranden, hele Læderstræde, hele Amagertov indtil Hydstenstræde, Højbropladses vestre Side, lille og store Helliggeiststræde, Amagertov fra lille Helliggeiststræde til Kjobmagergaden, Kjobmagergaden fra Østergaden indtil Kronprindsensgade, sidstnævnte Gades og Regnegadens sydlige Side indtil Gothersgaden, hele Silkegaden, Antonistræde og Grønnegade, Østergadens nordlige Side, hele Pilestræde indtil Kronprindsens- og Regnegaden, hele Kristenbernikovstræde og Sammelmynt indtil Regnegaden, Pedermaadsens Gang, ny Udelgade, Gothersgadens vestlige Side fra Kongens Nytorv indtil Regnegade.

De, der have været Sognepræster ved denne Kirke fra Reformationen af indtil Jougé 1783 udgav sin Beskrivelse over Kjøbenhavn op-

regneede han i bemeldte Skrift S. 361 o. f. Den sidste, han nævnte, var Peder Bogelius, der døde d. 2 Maj 1787. (See Lit. Ver.). Hans Eftermand var Professor Peder Hansen, der blev beskiftet d. 22 Juni s. A. Han gik 1798 til Norge, som Biskop over Christiansands Stift; derfra 1803 til Fyens Stifts Bispestol. Døde 1810. (Om ham i Lit. Ver.). Efter ham kom Dr. Th. Borge Poscholan Kosod, fra 1798. Død d. 11 Jan. 1839. Hr. Professor N. G. Wolf blev under 19 Marts 1839 beskiftet.

Af residerende Kapellaner nævne vi Hans Henrik Müller, som 1773 blev beskiftet, og døde 1803. Hans Eftermand, Johan Ernst Gunnerus Bull blev beskiftet 1803. Død 13 Febr. 1840. I hans Sted blev Hr. Peter Johan Spang beskiftet d. 3 Mai 1840.

Kirkens og dens Skolers Midler have deres Grund i Legater. (Derom see „Arkiv for offentlige Regnskaber; 1839 Nr. 1 i hvilket Tidsskrifts Fortsættelse fremdeles mere vil blive meddelt). Til Kirkens Indtægter horer Leje af endeel Boder, 20 i Antallet, paa Kirkemuren i lille Helliggeiststræde, hvilke for det meste ere lejede bort til Smaahandlere, saasom Værreds-handlere o. s. fl.

The first part of the year was spent in the
 study of the history of the country and
 the progress of the arts and sciences.
 In the second part of the year I was
 employed in the study of the
 natural history of the country and
 the progress of the arts and sciences.
 In the third part of the year I was
 employed in the study of the
 natural history of the country and
 the progress of the arts and sciences.
 In the fourth part of the year I was
 employed in the study of the
 natural history of the country and
 the progress of the arts and sciences.
 In the fifth part of the year I was
 employed in the study of the
 natural history of the country and
 the progress of the arts and sciences.
 In the sixth part of the year I was
 employed in the study of the
 natural history of the country and
 the progress of the arts and sciences.
 In the seventh part of the year I was
 employed in the study of the
 natural history of the country and
 the progress of the arts and sciences.
 In the eighth part of the year I was
 employed in the study of the
 natural history of the country and
 the progress of the arts and sciences.
 In the ninth part of the year I was
 employed in the study of the
 natural history of the country and
 the progress of the arts and sciences.
 In the tenth part of the year I was
 employed in the study of the
 natural history of the country and
 the progress of the arts and sciences.

Følgende af Etatsraad **F. Thaarup** udgivne
Skrifter faaes i Boghandelen til de ned-
satte Priser:

„**Vor Frue Kirke,**“ 2den Udgave 1840. Her
gives Kirkens Historie i ældre og nyere Tid, Beretning
om de Thorvaldsenske Mesterværker for den ny Kirke; og
ellers om Kirkens Indre, om Menigheden, dens Gejst-
lighed og Kirkebetjente, Kirkegaardene med Monumen-
ter og Indskrifter etc. etc. 24 Rbstilling.

Holmens Kirke. 3die Udgave. 1840. Ved
Beskrivelsen er optaget Epitaphierne og Monumenterne i
Kirken uden for Choret og i Choret; og de i Ligkappel-
let; saavel som Gravminderne paa Kirkegaarden; i øvrigt
Kirkens Historie, dens Menighed, Gejstlighed etc. 24 Rbft.

**Garnisons Kirken, og Kirken i Citadellet
Frederikshavn.** 3die Udgave. 1840. I samme er lige-
ledes givet Udderretning om Kirkerne's Opbyggelse; deres
Beskrivelse, Menighed etc. 16 Rbft.

Tidskriftet **Denia**, for 1814—1821, hvori Efter-
retninger om Stiftelser og Legater m. m. Nogle faa
komplette Exemplarer faaes for nedsat Pris 1 Rbd., lige-
som og nogle særskilte Aftryk af Efterretningerne om
Bartou for 2 Mk.

Fædrelandst Nekrolog, eller Efterretninger om be-
kjendte og berømte Afdøde i Tidslobet fra 1821. Tre
Hefter ere udkomne i Aarene 1835—38, i alt 12 Ark,
faaes for 1 Rbd.

Fremdeles faaes:

Helliggeist's Kirke. Febr, 1841. 12 Nbst.

Trinitatis Kirke. 12 Nbst.

St. Petri Kirke. 12 Nbst.

Vjenklang af Th. Körner's Lyra og Sværd. Ved
Adjunkt **Chr. Thaarup.** 32 Nbstilling.

Fortegnelse paa danske Oversættelser af Græske og
Latinske Skribenter; af Adjunkt **Chr. Thaarup.** 1836.
48 Nbst.

Den store Ilge i Paris i Maret 1830 eller den i
Julii Dagen udbrudte franske Revolution, og dens
nærmeste Folger, beskrevet efter engelske- og franske Bil-
der og ledsaget af et Kaart over Paris; ved Lieutenant
v. **Gomez.** 1831. 48 Nbst.

Om Militairvæsenet paa de dansk-vestindiske Øer;
ved Lieutenant v. **Gomez.** 1836. 44 Nbst.

Konstantinopel, dens Forstæder og nærmeste Omegn,
beskrevet ved **G. P. Thaarup.**

G. Ph. Funks Ledetraad ved den første Under-
visning i Naturhistorien. Oversat og forøget af **H. N.
N. Nielsen.** 5te Udgave med Afbildninger. 32 Nbst.

Den paa Kundskab og Erfaring grundede ny Farve-
bog, udgiven af **G. Varg.** 2 Dplag. 32 Nbst.

Vice-Admiral Peder Tordenstjolds Liv og Levnet.
16 Nbst.

Udvalgte Fortællinger af **J. W. Hebel.** 8 Nbst.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1911

1911

Kirkeværger:

- Hr. Hofuhrmager F. Jørgensen. Østergade Nr. 77.
— Urtekræmmer og Prem. Lieut. J. P. Sielle. Gam-
melamagertorv Nr. 7.

Gejstlighed:

- Hr. Prof. N. G. Wolff, Sognepræst. Kronprindsens-
gade Nr. 37.
— P. J. Spang, Kapellan. Nyhavn Nr. 117.
— E. B. Nielsen, ordineret Katechet. Hyskenstræde
Nr. 117.

Andre Kirkebetjente:

- Klokker: Hr. J. Jørgensen. Koffegade Nr. 138.
Kantor: Hr. Lund. Vandmøllestrædet Nr. 25 B.
Organist: Hr. F. J. N. Keyper. Vredgade Nr. 197.
Første Graver Hr. N. C. Wedersøe. Koffegade
Nr. 139.
Anden Graver: Hr. P. S. Aaby. Koffegade Nr. 140.
-

